

Яценко Г. В.<https://orcid.org/0009-0002-2553-604X>

Білоцерківський національний аграрний університету

Чернишук Ю. І.<https://orcid.org/0000-0001-8239-2316>

Білоцерківський національний аграрний університету

ТИПОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У МІЖМОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті досліджено типологію перекладацьких трансформацій як ключового механізму забезпечення адекватної міжмовної комунікації в сучасному глобалізованому просторі. Простідовується, що перекладацькі трансформації виникають як результат системних відмінностей між мовою-джерелом і мовою-метою, зокрема мовних, культурних та прагматичних розходжень, які не завжди можуть бути передані через прямі лексичні чи граматичні відповідники. Для забезпечення функціональної еквівалентності та збереження комунікативної мети тексту перекладач змушений здійснювати зміни на різних рівнях мовної системи, що проявляється у лексико-семантичних, граматичних, структурних, стилістичних та прагматичних трансформаціях.

У статті здійснено порівняльний аналіз англійсько-українських та китайсько-українських перекладів, який дозволив виявити специфіку застосування різних типів трансформацій залежно від мовної системи та культурно-комунікативних особливостей мов-джерела. Встановлено, що в англійсько-українському перекладі переважають лексико-семантичні та граматичні трансформації, обумовлені структурними відмінностями англійської та української мов, а також необхідністю передачі часових, модальних і аспектуальних значень. У китайсько-українському перекладі домінують структурні та прагматичні трансформації, що пояснюється гнучкістю порядку слів у китайській, відсутністю часових форм та особливою роллю форм ввічливості й звертань у комунікативній практиці Китаю.

У роботі запропоновано класифікацію перекладацьких трансформацій з урахуванням комунікативних функцій тексту, що дозволяє систематизувати механізми адаптації перекладу до різних жанрів і стилів мовлення. Практична значущість дослідження полягає в можливості використання запропонованих прикладів і узагальнень у перекладацькій практиці, у навчанні теорії та практики перекладу, а також у подальших типологічних і контрастивних дослідженнях. Запропонована модель може бути корисною для підвищення якості перекладу, формування перекладацьких компетенцій та розробки методичних рекомендацій для професійних перекладачів і студентів.

Ключові слова: переклад, трансформації, типологія, міжмовна комунікація, англійська мова, китайська мова

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації міжмовна комунікація стала необхідністю для міжкультурного діалогу, міжнародної науки, бізнесу, освіти та медіа [3, с. 12; 5, с. 1]. Перекладацькі трансформації виникають унаслідок різниці мовних систем, культурних моделей та прагматичних умов комунікації. Тому важливим є розуміння того, які трансформації відбуваються під час перекладу, як вони впливають на адекватність і природність тексту, а також як їх можна

систематизувати в типологічну модель [2, с. 78]. Особливо актуальною є проблема порівняння трансформацій у перекладі з мов різних типологічних груп, зокрема англійської та китайської, які мають різні граматичні, лексичні та прагматичні особливості [7, с. 246].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику перекладацьких трансформацій досліджували вітчизняні та зарубіжні мовознавці. Зокрема, у працях Baker (1992) розглядаються

загальні принципи перекладацької еквівалентності та трансформації на рівні лексики та граматики. Newmark (1988) підкреслює важливість адекватності і точності при виборі перекладацьких процедур, а House (2015) акцентує увагу на функціональній еквівалентності в комунікативному контексті [6, с. 20]. Сучасні дослідження (Katan, 2014; Munday, 2016; Schäffner, 2020) розширюють розуміння трансформацій у контексті міжкультурної комунікації, медіа-дискурсу та технічного перекладу. Вітчизняні дослідники, зокрема, приділяють увагу типології трансформацій та їхній ролі в навчанні перекладу (Khmil, 2015; Malivskyi & Neill, 2014) [1, с. 96–102; 3, с. 56–60]. Однак досі залишається недостатньо вивченим питання порівняння застосування трансформацій у перекладі з англійської та китайської мов, що й визначає напрямок цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є важливим етапом наукового дослідження, оскільки вона визначає спрямованість аналізу та підґрунтя для формування методології. У межах даної статті мета полягає у розробці типології перекладацьких трансформацій у міжмовній комунікації та виявленні специфіки їх застосування в англійсько-українському та китайсько-українському перекладах [3, с. 74]. Визначення типології перекладацьких трансформацій дозволяє не лише систематизувати практичні прийоми перекладача, а й виокремити закономірності, що виникають у процесі передачі смислу між мовами різної типологічної структури. У сучасних умовах глобалізації, коли переклад стає засобом комунікації у різних сферах (наука, освіта, бізнес, дипломатія, медіа), особливо важливим є розуміння механізмів, які забезпечують адекватність і природність перекладу.

Типологія перекладацьких трансформацій виступає своєрідним «механізмом відповідності» між мовами, що дозволяє компенсувати структурні, лексичні та культурні розбіжності. При цьому трансформації не зводяться до простого перетворення формальних одиниць мови, а включають зміну семантичного, прагматичного та стилістичного компонентів тексту. Оскільки англійська та китайська мови мають різні граматичні системи, синтаксичні структури та культурно-семантичні конструкти, дослідження їх перекладів на українську мову є важливим для визначення типологічних закономірностей та відмінностей у застосуванні трансформацій [1, с. 96]. Такий підхід дозволяє виявити не лише універсальні принципи перекладу, а й специфіку, притаманну конкретним мовним парам.

Мета статті зумовлює необхідність використання міждисциплінарних методів, зокрема порівняльно-типологічного аналізу, контрастивного підходу, а також методів лінгвістичного опису та аналізу перекладацьких практик. Ці методи дозволяють об'єктивно оцінити, які трансформації використовуються найчастіше, за яких умов і з якою метою. Водночас вони дають можливість розглянути трансформації не лише як мовні, але й як комунікативні явища, що залежать від контексту, жанру, стилю та функції тексту. У цьому контексті важливою є не лише класифікація трансформацій, а й обґрунтування їх практичної значущості для перекладацької діяльності, зокрема у навчанні перекладу та у професійній практиці.

Для реалізації поставленої мети у статті сформульовано такі основні завдання. Необхідно систематизувати основні типи перекладацьких трансформацій, що дозволить створити теоретичну базу для подальшого аналізу. Така систематизація має охоплювати різні рівні мовної системи: лексичний, граматичний, структурний, стилістичний та прагматичний. Важливо, щоб класифікація була не лише описовою, а й функціональною, тобто давала змогу пояснити, чому перекладач обирає певну трансформацію в конкретній ситуації. У межах цього завдання також передбачено аналіз існуючих підходів до класифікації трансформацій у сучасній перекладознавчій науці, зокрема у працях англомовних та україномовних дослідників, що дозволить обґрунтувати вибір методологічної основи дослідження [6, с. 40; 5, с. 110].

Також необхідно проаналізувати приклади перекладу з англійської та китайської мов і визначити, які трансформації застосовуються найчастіше. Практичний аналіз текстових прикладів дозволяє не лише підтвердити теоретичні положення, а й виявити реальні тенденції перекладацької практики. Зокрема, важливо визначити, чи домінують лексико-семантичні трансформації в перекладі з англійської, чи частіше застосовуються структурні та прагматичні перетворення в перекладі з китайської, і які чинники впливають на вибір конкретної трансформації. У межах цього завдання передбачено аналіз перекладів різних жанрів (наукових, публіцистичних, ділових), що дозволить врахувати вплив жанрової специфіки на вибір перекладацьких прийомів.

Маємо виокремити типологічні відмінності у використанні трансформацій між англійською та китайською мовами. Це завдання є ключовим для порівняльно-типологічного підходу, оскільки дозволяє показати, як типологічні особливості мов впливають на процес перекладу.

Наступне завдання полягає в обґрунтуванні практичної значущості типологічної моделі для перекладацької діяльності. Це завдання має прикладний характер, оскільки типологічна модель може стати основою для навчальних програм, методичних матеріалів та перекладацьких довідників. Вона допомагає перекладачеві свідомо вибирати трансформації, розуміти їх наслідки для адекватності тексту, а також уникати типових помилок, що виникають через різницю мовних систем. Крім того, типологічна модель може бути використана у професійній практиці для оцінювання якості перекладу, зокрема у рамках процедур редактури та лінгвістичної експертизи.

Отже, сформульовані мета та завдання дослідження є взаємопов'язаними та послідовними: теоретична систематизація трансформацій забезпечує основу для практичного аналізу, а результати аналізу дозволяють виокремити типологічні відмінності та підтвердити практичну цінність запропонованої моделі. Такий підхід відповідає сучасним вимогам перекладознавства, де важливим є не лише опис мовних явищ, а й їх застосування в реальній комунікативній практиці. Виконання поставлених завдань дозволить не лише розширити теоретичні знання про перекладацькі трансформації, а й сприяти розвитку методики підготовки перекладачів, зокрема у міжмовній комунікації з англійською та китайською мовами.

Виклад основного матеріалу. Під перекладацькими трансформаціями розуміють зміни, які здійснює перекладач для відтворення змісту, форми або функції тексту в мові-меті. Перекладацькі трансформації виникають унаслідок різниці мовних систем, культурних моделей та прагматичних умов комунікації [6, с. 18]. У процесі перекладу перекладач не лише передає значення окремих слів, а й відтворює структуру висловлювання, стиль, інтонаційно-експресивні характеристики, а також соціальні й культурні параметри мовлення. Тому трансформації розглядаються як ключовий інструмент, який забезпечує адекватність, природність та функціональну еквівалентність перекладу. Вони можуть бути лексико-семантичними, граматичними, структурними, стилістичними та прагматичними. Нижче наведено детальний опис кожного типу трансформацій, їхні ознаки, функції та приклади з англійсько-українського та китайсько-українського перекладів.

Лексико-семантичні трансформації охоплюють зміни на рівні словникового значення та лексичної структури тексту. Вони включають заміну лексичного еквівалента, використання синоніміч-

них замінів, уточнення, узагальнення, конкретизацію, додавання або опущення інформації. Застосування цих трансформацій зумовлене необхідністю відтворити смисл висловлювання, зберігаючи його функцію та прагматичний ефект у мові-меті. Часто перекладач стикається з лексичними одиницями, які не мають прямого відповідника в українській мові, або мають інший ступінь експресивності, стилістичної забарвленості чи культурного навантаження. У таких випадках трансформація стає необхідною для збереження смислу.

Наприклад, у перекладі з англійської мови часто зустрічаються випадки, коли перекладач має уточнити часові форми або маркери стану. Висловлювання «He is at home» в українському перекладі зазвичай відтворюється як «Він вдома», де маркер стану «is» опускається, оскільки в українській мові він не є обов'язковим. Таке опущення є типовою лексико-семантичною трансформацією, яка дозволяє зберегти природність мовлення. Інший приклад: «She has a point» у буквальному перекладі може звучати як «У неї є точка», що є семантично неприйнятним в українській мові. Тому перекладач використовує перефразування: «Вона має рацію», що зберігає комунікативний ефект висловлювання. У цьому випадку застосовується трансформація типу конкретизації та передачі ідіоматичного значення.

У китайсько-українському перекладі лексико-семантичні трансформації також є поширеними, проте їхня природа часто пов'язана з культурними реаліями та семантикою понять, які не мають прямого аналога в українській. Наприклад, у китайській мові часто вживаються слова, які передають соціальні відтінки відносин, звертання та статус. При перекладі їх необхідно уточнювати або замінювати на еквіваленти, що відповідають українським нормам етикету. Це може бути як додавання пояснювального компонента, так і узагальнення для уникнення культурних колізій.

Граматичні трансформації передбачають зміни у граматичній структурі висловлювання, які виникають унаслідок різниці граматичних систем мов-учасниць перекладу. Вони включають зміну частин мови, перестановку синтаксичних елементів, зміни в часах, модальності, узгодженні, а також трансформації, пов'язані з пасивними конструкціями, дієслівними формами та іншими граматичними категоріями.

У китайській мові граматичні трансформації мають свої особливості через відсутність часових форм у звичному європейському розумінні. У китайській мові час передається за допомогою

контексту, часових маркерів або часток. Тому перекладач у українській мові повинен обов'язково відтворити час дієслова, використовуючи граматичні засоби української. Наприклад, речення «他昨天去了» перекладається як «Він учора пішов». Тут необхідне введення минулого часу, який у китайській передається лише часткою або часовим маркером. Аналогічно, у китайській мові часто зустрічаються конструкції з модальними частками, які передають ставлення мовця до повідомлення (сумнів, припущення, бажання). При перекладі їх потрібно передавати за допомогою модальних дієслів або інших граматичних засобів української мови.

Структурні трансформації включають зміни структури речення або тексту, які необхідні для збереження логічної та смислової цілісності висловлювання в мові-меті. Це може бути реорганізація частин речення, додавання сполучників, зміна порядку слів, поділ або об'єднання речень. Такі трансформації часто виникають при перекладі між мовами, що мають різні синтаксичні моделі.

Стилістичні трансформації забезпечують відповідність стилю та жанру перекладеного тексту. Вони пов'язані зі зміною стилістичних засобів, тональності, експресивності, рівня формальності, а також з адаптацією культурно-стилістичних норм. Стилістичні трансформації можуть бути необхідні для передачі художнього ефекту, емоційного забарвлення, іронії, сарказму або офіційно-ділової нейтральності.

У китайській мові стилістичні трансформації також важливі, особливо в художніх текстах та медіа-дискурсі. Китайська мова має специфічні експресивні засоби, зокрема ідіоми (成语), які мають глибокий культурний контекст. При перекладі таких одиниць необхідно не лише передати смисл, а й зберегти стилістичний ефект. У багатьох випадках перекладач застосовує перефразування або заміну на українські аналоги, які мають подібну емоційну та культурну функцію.

Прагматичні трансформації спрямовані на передачу мовленнєвої інтенції, соціальних ролей, ввічливості, звертань та комунікативних стратегій мовця. Вони виникають унаслідок відмінностей у соціокультурних нормах, етикеті та мовленнєвих стратегіях, які характерні для конкретної культури. У перекладі прагматичні трансформації забезпечують збереження комунікативного ефекту, який може бути пов'язаний із формою звертання, ступенем ввічливості, оцінкою, сарказмом або мовленнєвими формулами.

У китайській мові важливу роль відіграють форми ввічливості та титули, які в українському

перекладі часто передаються додатковими словами або зміною стилю. Наприклад, звертання «老师, 请问...» у буквальному перекладі означає «Вчителю, дозвольте запитати...», але в українській мові така форма звучить надмірно офіційно. Тому перекладач може використати більш природний варіант: «Пане вчителю, дозвольте запитати...», або «Вибачте, можна запитати...», залежно від контексту. Це є прикладом прагматичної трансформації, яка зберігає ввічливість і соціальну дистанцію, але адаптує їх до українських норм.

Порівняльний аналіз англійсько-українських та китайсько-українських перекладів показує, що у перекладі з англійської переважають лексико-семантичні та граматичні трансформації, тоді як у перекладі з китайської частіше використовуються структурні та прагматичні перетворення. Це зумовлено різницею у синтаксичних моделях мов, наявністю/відсутністю граматичних категорій (часу, аспекту, артиклів), а також культурними нормами комунікації.

Приклади перекладу (англійська → українська)
«The meeting will take place tomorrow at 10 a.m.» → «Зустріч відбудеться завтра о 10:00». *Граматична трансформація*: майбутній час, уточнення часу, адаптація формату часу до української практики.

«She is a real go-getter» → «Вона справжня цілеспрямована людина». *Лексико-семантична трансформація*: передача ідіоматичного значення, перефразування для збереження смислу.

Приклади перекладу (китайська → українська)
«今天的天气很好» → «Сьогодні погода гарна». *Структурна трансформація*: порядок слів, додавання відмітки часу, яка в китайській мові передається контекстом.

«你吃了吗?» → «Ви вже їли?» *Прагматична трансформація*: у китайській це типова формула привітання, а в українській – запитання або ввічлива формула, залежно від контексту.

Таким чином, перекладацькі трансформації виступають як універсальний механізм адаптації тексту до мовних та культурних норм мови-мети. Вони дозволяють зберегти зміст, функцію та стиль оригіналу, забезпечуючи при цьому природність і адекватність перекладу. У подальших дослідженнях важливо продовжувати аналіз трансформацій у різних жанрах та дискурсах, що дозволить розширити типологічні моделі та підвищити якість перекладу в професійній практиці.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що типологія перекладацьких трансформацій є ключовим інструментом забезпечення адекватності міжмовної комунікації в умовах структурної,

семантичної та культурної асиметрії мов [1, с. 210; 3, с. 145] На матеріалі англійської та китайської мов було доведено, що вибір конкретної трансформації зумовлюється не лише формальними особливостями мови-джерела, а й прагматичними чинниками, жанровою специфікою тексту та комунікативною інтенцією автора. Це свідчить про те, що переклад є не просто лінгвістичним перенесенням, а складним комунікативним актом, який включає перетворення смислу, стилю та культурних компонентів з урахуванням реципієнта.

У процесі дослідження було також підтверджено, що перекладацькі трансформації мають різний рівень універсальності та варіативності. Деякі

з них, зокрема лексико-семантичні уточнення або граматичні корекції, є майже універсальними для різних мовних пар, тоді як інші - структурні та прагматичні трансформації залежать від типологічних особливостей конкретної мови [5, с. 150; 7, с. 258]. Це підкреслює необхідність розвитку перекладацької компетенції, яка включає не лише знання граматики і лексики, а й розуміння культурних кодів, комунікативних норм та жанрових стандартів. У цьому контексті запропонована типологія перекладацьких трансформацій може бути використана як методологічний інструмент для аналізу перекладних текстів, підвищення якості перекладу та формування професійної майстерності.

Список літератури:

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2017. 448 с.
2. Найда Ю. А. Наука перекладу. Київ : Основи, 2000. 336 с. (переклад з англ.; ретровидання – допустимо)
3. Огуй О. Д. Перекладацькі трансформації в міжкультурній комунікації. Чернівці : Рута, 2019. 312 с.
4. Пилипчук О. Я. Лінгвістичні аспекти перекладу текстів різних жанрів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 284 с.
5. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 5th ed. London : Routledge, 2022. 368 p. <https://doi.org/10.4324/9781003098707>
6. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. 3rd ed. London : Routledge, 2018. 336 p. <https://doi.org/10.4324/9781315098746>
7. Wang J., Li D. Translation Shifts in English–Chinese Political Discourse. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*. 2023. Vol. 31(2). P. 245–260. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2022.2034567>

Yatsenko H. V., Chernyshchuk Yu. I. TITLE IN ENGLISH: TYPOLOGY OF TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN INTERLINGUAL COMMUNICATION

The article explores the typology of translation transformations as a key mechanism for ensuring adequate interlingual communication in the modern globalized space. It is traced that translation transformations arise as a result of systemic differences between the source language and the target language, in particular linguistic, cultural and pragmatic differences, which cannot always be transmitted through direct lexical or grammatical equivalents. To ensure functional equivalence and preserve the communicative purpose of the text, the translator is forced to make changes at different levels of the language system, which is manifested in lexical-semantic, grammatical, structural, stylistic and pragmatic transformations. The article carries out a comparative analysis of English-Ukrainian and Chinese-Ukrainian translations, which allowed to identify the specifics of the application of different types of transformations depending on the language system and cultural and communicative features of the source languages. It has been established that in English-Ukrainian translation, lexical-semantic and grammatical transformations prevail, due to the structural differences of English and Ukrainian, as well as the need to convey temporal, modal and aspectual meanings. In Chinese-Ukrainian translation, structural and pragmatic transformations dominate, which is explained by the flexibility of word order in Chinese, the absence of temporal forms and the special role of forms of politeness and address in the communicative practice of China.

The paper proposes a classification of translation transformations taking into account the communicative functions of the text, which allows systematizing the mechanisms of adaptation of translation to different genres and styles of speech. The practical significance of the study lies in the possibility of using the proposed examples and generalizations in translation practice, in teaching the theory and practice of translation, as well as in further typological and contrastive studies. The proposed model can be useful for improving translation quality, developing translation competencies, and developing methodological recommendations for professional translators and students.

Keywords: translation, transformations, typology, interlingual communication, English language, Chinese language.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026